

**TOPRAK MAHSULLERİ OFİSİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ**

**2019 YILI
BAKLİYAT SEKTÖR
RAPORU**

**ANKARA
2020**

İÇİNDEKİLER	Sayfa
1. DÜNYADA DURUM	2
1.1 Bakliyatın Genel Durumu	2
1.2 Mercimek	2
1.3 Kuru Fasulye	5
1.4 Nohut.....	6
2. TÜRKİYE’DE DURUM	9
2.1 Bakliyatın Genel Durumu	9
2.2 Kırmızı Mercimek	9
2.3 Yeşil Mercimek	12
2.4 Kuru Fasulye	14
2.5 Nohut.....	16
3. TMO’NUN SEKTÖR İÇİNDEKİ YERİ	19
3.1 TMO’nun Bakliyattaki Görevi	19
3.2 2019 Yılı Nohut Alım Politikaları.....	19
3.3 2019 Yılı Yeşil Mercimek Alım Politikaları.....	19
3.4 2019 Yılı Kabuklu Kırmızı Mercimek Alım Politikaları	20
4. SONUÇ VE ÖNERİLER	21

1.1. Bakliyatın Genel Durumu

Yemelik baklagiller dünyada 2 milyardan fazla insan için protein kaynağıdır. Yağ oranı düşük, karbonhidrat oranı yüksek ve besleyicidir. Dünyada insan beslenmesindeki bitkisel proteinlerin %22'si, karbonhidratların %7'si; hayvan beslenmesindeki proteinlerin %38'i karbonhidratların %5'i yemelik tane baklagillerden sağlanmaktadır.

Bunun yanında, havanın serbest azotunu toprağa bağlama özelliklerinden dolayı ve ekim nöbetine alınmaları ile kazık kökleri sayesinde toprağın verimliliğini artırmaları, tuzlu topraklarda ve nadas alanlarında toprak yapısının iyileştirilmesine katkı sağlamaları gibi pek çok amaca hizmet etmeleri, baklagillerin bitkisel üretimdeki önemini daha da artırmaktadır.

Baklagil üretimi dünya geneline yayılmış olmakla beraber bazı ülkeler bir veya iki tür baklagil ürünü üzerinde ihtisaslaşmışlardır.

Buna göre; kuru fasulye Asya ve Amerika ülkelerinde, nohut Asya, Afrika ve Amerika ülkelerinde, mercimek Amerika ve Asya ülkelerinde, bakla Asya, Afrika ve Avrupa ülkelerinde, börülce Afrika ülkelerinde, bezelye ise Avrupa ve Amerika ülkelerinde üretimi yoğunluk kazanmıştır.

Dünya ve Türkiye'de tarla bitkileri üretimi yapılan alanlarda ilk sırayı tahıllar alırken bunu yemelik baklagiller izlemektedir.

Dünyada yaklaşık 1,5 milyar hektar olan tarım alanlarınının 78 milyon hektar alanında toplam 66 milyon ton civarında değeri 40 milyar dolar olan yemelik baklagil üretimi gerçekleştirilmektedir.

Dünya üzerinde en çok üretilen baklagil türü kuru fasulye olup bunu, nohut, bezelye, börülce, mercimek ve bakla takip etmektedir.

2019 yılında kuru fasulye üretimi geçen yıla göre %1 azalışla 21 milyon ton, nohut üretimi %15 azalışla 13,8 milyon ton, mercimek üretimi ise %4,5 azalışla 5,6 milyon ton olarak gerçekleşmiştir.

Dünya genelinde üretilen baklagilin yaklaşık %83'ü ülkelerin iç talebini karşılamaya yöneliktir. Geriye kalan %17'lik kısmı (yaklaşık 11 milyon tonu) dünya ticaretine konu olmaktadır.

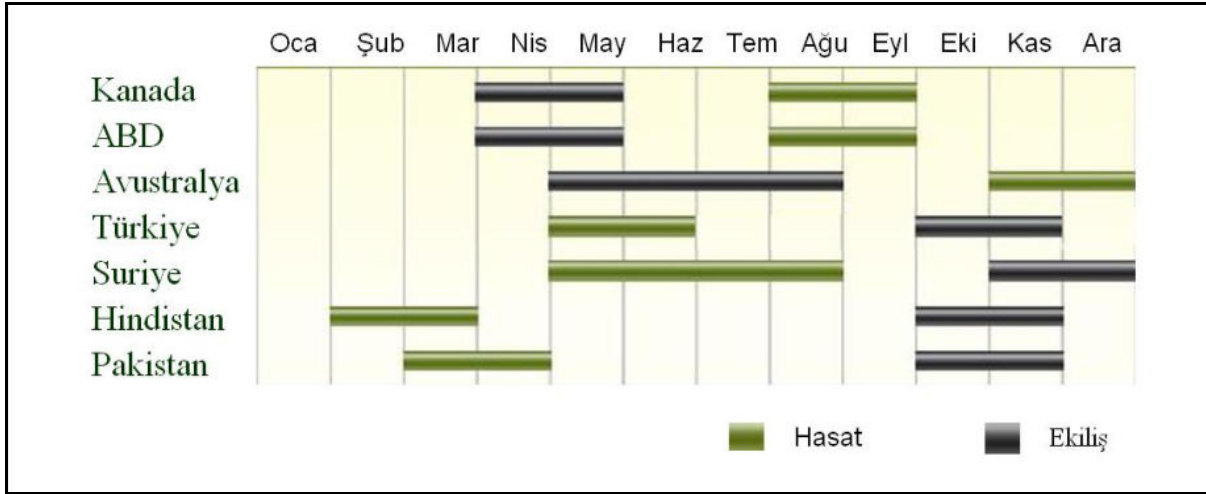
1.2. Mercimek

Mercimek, ilk kültüre alınan bitkilerden biridir. Bilimsel olarak *Lens culinaris* L. olarak adlandırılan kendine döllen, tek yıllık tane baklagil bitkisidir.

İnsanların protein gereksinimlerinin %70'i bitkisel kökenli olup, bunun %18,5'i yemelik tane baklagiller tarafından karşılanmaktadır.

Mercimek danelerinde %25-28 protein oranıyla insan beslenmesinde değer taşıyan, havanın serbest azotunu tutan ve toprağı azotça zenginleştiren, tarlayı erken terk ettiğinden ikinci ürün olarak uygun bir bitkidir.

Grafik 1. Dünyada Mercimek Ekiliş ve Hasat Dönemleri

Kaynak: Saskatchewan Pulse Growers

Tablo 1. Dünyada Yıllara Göre Mercimek Ekiliş, Üretim ve Verimleri

Yıllar	Ekiliş (Bin Ha)	Üretim (Bin Ton)	Verim (Kg/Da)
2015	4.747	5.305	112
2016	5.934	6.889	116
2017	6.430	6.358	99
2018	5.579	5.866	105
2019	5.622	5.600	100

Kaynak: Statpub

Tablo 2. Dünya Mercimek Üretimi ve Önemli Üretici Ülkeler (2019)

Ülkeler	Üretim (Milyon Ton)	Üretimdeki Pay (%)
Kanada	2.2	39
Hindistan	1.2	22
Türkiye*	0.4	6
Avustralya	0.3	6
ABD	0.2	4
DÜNYA	5.6	100

*TÜİK

Kaynak: Statpub

Dünyada önemli mercimek üreticisi ülkeler Kanada, Hindistan, Türkiye, ABD, Nepal, Avustralya, Çin'dir.

Tablo 3. Ülkeler Bazında Dünya Mercimek İhracatı (Bin Ton)

Ülkeler	2016	2017	2018	2019
Kanada	2.054	1.641	1.644	2.117
Avustralya	284	903	429	515
ABD	299	268	134	239
Türkiye*	240	260	290	238
Kazakistan	59	99	171	182
Rusya	18	63	78	151
DÜNYA	3.214	3.557	3.142	3.629

*TÜİK ve www.trademap.org, (2019 yılı dünya rakamları kesinleşmiş veriler değildir)

Dünyada mercimek ticaretinin 2019 yılında 3,1 milyon tondan 3,6 milyon tona yükseldiği tahmin edilmektedir.

2019 yılında en fazla ihracatı gerçekleştiren ülke %58'lik pay ile Kanada'dır. Kanada'yı 515 bin ton ile Avustralya, 239 bin ton ile ABD ve 238 bin ton ile Türkiye izlemektedir.

Tablo 4. Ülkeler Bazında Dünya Mercimek İthalatı (Bin Ton)

Ülkeler	2016	2017	2018	2019
Hindistan	754	1.123	217	706
Bangladeş	328	288	368	479
Türkiye*	314	343	332	312
BAE	184	274	194	237
Sri Lanka	131	166	166	168
Pakistan	113	146	84	164
DÜNYA	3.214	3.557	3.142	3.629

*TÜİK ve www.trademap.org, (2019 yılı dünya rakamları kesinleşmiş veriler değildir)

2019 yılında dünya bakliyat ithalatının %19'unu Hindistan gerçekleştirmiştir. Hindistan'ı %13'lük pay ile Bangladeş ve %9'lük pay ile Türkiye takip etmektedir.

1.3. Kuru Fasulye

Fasulye, dünyada ekim alanı ve üretimi yönünden yemeklik tane baklagiller içerisinde ilk sırada yer almaktadır.

Tablo 5. Dünyada Yıllara Göre Kuru Fasulye Ekiliş, Üretim ve Verimleri

Yıllar	Ekiliş (Bin Ha)	Üretim (Bin Ton)	Verim (Kg/Da)
2013	27.453	21.878	80
2014	27.653	21.883	79
2015	28.192	22.639	80
2016	27.534	21.520	78
2017	27.860	22.995	83
2018	26.884	21.278	79
2019	26.723	21.010	79

Kaynak: Statpub

2019 yılında kuru fasulye üretiminin önceki yıla göre %1,3 azalışla 21 milyon ton olacağı tahmin edilmektedir.

Tablo 6. Dünya Kuru Fasulye Üretimi ve Önemli Üretici Ülkeler (2019)

Ülkeler	Üretim (Milyon Ton)	Üretimdeki Pay (%)
Brezilya	3.0	14,2
Myanmar	3.1	14,7
ABD	1.0	4,7
Meksika	0.9	4,2
Çin	0.8	3,8
Diğer	11.5	54,7
DÜNYA	21.0	100

Kaynak: Statpub

Kuru fasulye ağırlıklı olarak Asya ve Amerika kıtalarında üretilmektedir. Dünya kuru fasulye üretiminin yaklaşık %50'sini Brezilya, Myanmar, ABD, Meksika, Çin ve Arjantin oluşturmaktadır. Türkiye, dünya üretiminde %1'lik bir paya sahiptir.

Tablo 7. Ülkeler Bazında Dünya Kuru Fasulye İhracatı (Bin Ton)

Ülkeler	2016	2017	2018
Myanmar	435	1.082	1.038
ABD	474	480	438
Çin	590	427	389
Arjantin	436	366	362
Kanada	334	342	347
Diğer	1.585	1.719	1.734
DÜNYA	3.854	4.416	4.308

Kaynak: www.trademapp.org

Dünyada kuru fasulye ihracatı 2017 yılında 4,4 milyon ton iken 2018 yılında 4,3 milyon tona düşmüştür. 2018 yılında en fazla ihracat yapan ülke Myanmar'dır (%24).

Bu ülkeyi ABD, Çin, Arjantin ve Kanada izlemektedir. Bu beş ülkenin dünya kuru fasulye ihracatından aldıkları pay %60'dır.

Tablo 8. Ülkeler Bazında Dünya Kuru Fasulye İthalatı (Bin Ton)

Ülkeler	2016	2017	2018
Hindistan	728	587	608
Kenya	99	242	226
Meksika	164	151	166
Brezilya	345	139	81
Vietnam	37	48	48
Diğer	2.436	2.428	2.496
DÜNYA	3.854	4.416	4.308

Kaynak: www.trademapp.org

2018 yılında en fazla ithalat yapan ülke 608 bin ton ile Hindistan'dır (%17). Bu ülkeyi Kenya, Meksika, Brezilya izlemektedir.

1.4. Nohut

Dünyada yetiştirilen baklagiller arasında nohut, üretim miktarı olarak fasulyeden sonra ikinci sırada yer almaktadır. Dünya piyasalarında **chana**, **gram**, **bengal gram**, **garbanzo** gibi isimlerle de bilinmektedir.

Dünya nohut piyasasında kabulü ve desi olarak iki çeşit nohut üretilmektedir. Kabulü ismi, söz konusu nohudun menşei olarak Afganistan'ın Kabil şehriden geldiği düşünüldüğünden bu adı alırken; desi ise sanskritçe “yerel” anlamına geldiği için Hindistan'a özgü bir isimdir. Kabulü çeşidi daha açık renkli ve iri taneli iken, desi çeşidi daha küçük ve koyu renklidir. Dünya nohut üretiminin genel olarak %80'i desi çeşidine, %20'si ise kabulü çeşidine aittir. Desi çeşidi ağırlıklı olarak Hindistan ve diğer Asya ülkelerinde tüketilmektedir. Ülkemizde üretilen nohut kabulü cinsidir.

Tablo 9. Dünyada Yıllara Göre Nohut Ekiliş, Üretim ve Verimleri

Yıllar	Ekiliş (Bin Ha)	Üretim (Bin Ton)	Verim (Kg/Da)
2015	13.440	10.750	80
2016	14.400	11.110	77
2017	15.800	13.480	85
2018	16.600	16.300	98
2019	15.000	13.820	92

Kaynak: Statpub

2019 yılında nohut üretimi önceki yıla göre %15 azalışla 13,8 milyon ton olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 10. Dünya Nohut Üretimi ve Önemli Üretici Ülkeler (2019)

Ülkeler	Üretim (Milyon Ton)	Üretimdeki Pay (%)
Hindistan	10.0	72
Avustralya	0.3	2
Kanada	0.3	2
Türkiye*	0.6	4
ABD	0.6	4
DÜNYA	13.8	100

* TÜİK

Kaynak: Statpub

Dünyada nohut ağırlıklı olarak Asya, Afrika ve Amerika kıtalarında üretilmektedir. Dünya nohut üretiminin yaklaşık %72'sini Hindistan tek başına gerçekleştirmektedir. Diğer önemli üreticiler ise Türkiye, ABD, Kanada, Avustralya ve Meksika'dır.

Hindistan, 21 Aralık 2017 tarihinde nohut ithalatına %30 gümrük vergisi getirmiş ve bunu 6 Şubat 2018'de %40'a çıkarmıştır. Hindistan gibi bakliyat piyasasında önemli role sahip bir ülkenin ticari kısıtlamalara gitmesi ise Kanada, Avustralya, ABD gibi önemli ihracatçı

ülkelerin pazar kaybına neden olmuştur. Söz konusu yıllarda dünya genelinde artan üretimin yanı sıra bu durum, genel bakliyat piyasasında ticari bir durgunluk ve ihracatçı ülkelerin de başka piyasalara yönelmesi ile sonuçlanmıştır.

Tablo 11. Ülkeler Bazında Dünya Nohut İhracatı (Bin Ton)

Ülkeler	2016	2017	2018	2019
Rusya	239	147	134	467
Avustralya	1.333	1.878	511	422
ABD	136	189	87	155
Kanada	137	155	85	130
Türkiye*	23	23	117	127
DÜNYA	2.502	3.170	2.010	2.019

* TÜİK ve www.trademap.org, (2019 yılı dünya rakamları kesinleşmiş veriler değildir)

Dünyada toplam nohut ticareti 2016 yılında 2,5 milyon ton olup 2017 yılında 3,1 milyon tona yükselmiştir. 2018 ve 2019 yıllarında ise 2 milyon tona gerilediği gözlemlenmektedir.

Daha önceki yıllarda dünya nohut ihracatında 1'inci sırada yer alan Avustralya, 2019 yılı itibarıyla yerini Rusya'ya bırakmıştır. Özellikle yakın zamanda ve hala etkileri devam eden kuraklık etkeni ile Avustralya üretimi olumsuz etkilenmiştir.

Karadeniz Bölgesi ülkelerinde toplam bakliyat üretimi, Hindistan'ın ithalatta kısıtlamaya gitmesi ile 2017'den bu yana azalış göstermiştir. Öte yandan, diğer üretici ülkelere kıyasla, **Rusya, Ukrayna ve Kazakistan** gibi ülkelerin düşük maliyetli üretimleri dünya bakliyat piyasasında rekabetçi bir avantaj sağlamaktadır. Bu maliyet AB, Kuzey Amerika ve Avustralya gibi ülkelerdeki maliyete kıyasla düşüktür. Buna rağmen bölge pazarının büyüme hızı; pazarlama, kalite ve çeşit gibi konularla sınırlı kalmaktadır.

Tablo 12. Ülkeler Bazında Dünya Nohut İthalatı (Bin Ton)

Ülkeler	2016	2017	2018	2019
Pakistan	130	496	500	381
Hindistan	874	1.553	200	364
Bangladeş	178	195	236	224
BAE	117	167	131	90
Cezayir	65	77	83	70
DÜNYA	2.502	3.170	2.010	2.019

Kaynak: www.trademap.org, (2019 yılı verileri kesinleşmiş veriler değildir)

Hindistan'da son yıllarda artan üretim ve iç piyasaya yönelik tedbirler ile ithalat azalmış Pakistan, dünya ithalat sıralamasında 2018 ve 2019 yıllarında birinci sıraya yükselmiştir.

2.1. Bakliyatın Genel Durumu

Türkiye, baklagillerin gen merkezi olarak kabul edilen “verimli hilal”in en önemli parçasıdır. Türkiye’de en fazla yetiştirilen yemeklik baklagiller ise nohut, kuru fasulye ve mercimektir.

Ülkemizin hemen hemen her bölgesinde yetiştirilen yemeklik tane baklagiller Türk mutfağının ve özellikle dar gelirli ailelerin protein kaynağını oluşturmaktadır. Baklagiller, istihdama olan katkıları, ihracat potansiyelleri, ekim nöbetine kolayca girebilmeleri, nadas alanlarının azaltılmasında etkili olmaları, besin değeri yönünden zengin olmaları nedeniyle üretim ve tüketimde önemli bir ürün grubudur. Bunun yanında, havanın serbest azotunu toprağa bağlayarak toprak verimliliğini artırmaları nedeniyle tarımsal üretimin sürdürülebilirliği ve çevreyi koruma açısından da önemlidirler.

Ülkemizde bitkisel ürünler üretiminde baklagiller büyük önem taşımaktadır. Özellikle 1980’li yıllardan itibaren yemeklik tane baklagiller üretimine büyük önem verilmeye başlanmış ve ülke genelinde uygulanan üretimi arttırıcı çeşitli projeler sayesinde bakliyat üretimimiz önemli ölçüde artış göstermiştir.

Bu artışta kırsal kalkınma projeleri ile özellikle nadas alanlarının daraltılmasına yönelik uygulanan projelerin yanında özellikle 2018 yılından itibaren Toprak Mahsulleri Ofisinin de bakliyat alımlarında görev almasının büyük etkisi olmuştur.

Baklagil üretimi ülke geneline yayılmış olmakla beraber özellikle Güneydoğu Anadolu, Orta Anadolu ve geçit bölgeleri ile Marmara Bölgesi’nin güney kesiminde yoğun olarak yapılmaktadır.

Genel olarak; kırmızı mercimek Güneydoğu’da, yeşil mercimek, nohut ve kuru fasulye Orta Anadolu ve geçit bölgelerinde, bakla ve bezelye ise Ege ve Güney Marmara’da yetiştirilmektedir.

Dünya mercimek ve nohut üretiminde Türkiye en büyük üretici ülkelerden birisidir.

Ülkemizde toplam 24,3 milyon hektar olan tarım alanının, 888 bin hektarında yemeklik baklagil ekilmektedir. Ülkemizin toplam kuru baklagiller üretimi ise 1,23 milyon ton olup bunun içerisinde nohutun payı %51, mercimeğin payı %29, fasulyenin payı %18, baklanın payı %1, bezelye ve börülcenin payı ise toplam %0,5’dir.

2.2. Kırmızı Mercimek

Ülkemizde kırmızı mercimek; Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde kışlık (ekim-aralık), İç Anadolu Bölgesi’nde ise yazlık (şubat-nisan) olarak ekilmektedir.

Hasat ise Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde mayıs-haziran aylarında, İç Anadolu Bölgesi’nde ise temmuz-ağustos aylarında yapılmaktadır.

Tablo 13. Ülkemizde Yıllara Göre Kırmızı Mercimek Ekiliş, Üretim, Verim ve Kullanımı

Yıllar	Ekiliş (Ha)	Üretim (Ton)	Verim (Kg/Da)	Kullanım (Ton)
2014	232.446	325.000	144	424.010
2015	207.469	340.000	164	405.677
2016	235.474	345.000	150	437.913
2017	269.258	400.000	149	434.733
2018	243.065	310.000	138	403.050
2019	242.640	310.000	128	430.165*

Kaynak: TÜİK * TMO Tahminidir.

Tablo 14. Ülkemizde Kırmızı Mercimek Üretimi ve Üretimde Önemli İller (2019)

İller	Ekiliş (Ha)	Üretim (Ton)	Payı (%)
Diyarbakır	63.219	102.977	33
Şanlıurfa	94.872	91.287	29
Mardin	27.702	40.396	13
Batman	15.221	26.576	9
Gaziantep	6.814	9.358	3
Diğer	34.812	39.406	13
TÜRKİYE	242.640	310.000	100

Kaynak: TÜİK

Kırmızı mercimek üretiminin yaklaşık %94'ü Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde; ağırlıklı olarak Diyarbakır, Şanlıurfa, Mardin, Batman ve Siirt illerinde yapılmaktadır.

Ülkemizde kırmızı mercimek yurt içi kullanımı yıllık 430 bin ton civarındadır (TÜİK verilerine göre 2018 yılı kişi başı yıllık tüketim miktarı 4,4 kg'dır).

Harita 1. Ülkemizin İllere Göre Kırmızı Mercimek Ekiliş Yoğunlukları

Kaynak: TÜİK

Ülkemizin yıllık kırmızı mercimek ithalatı; 2017’de 343 bin ton, 2018’de 332 bin ton, 2019’da 312 bin ton olarak gerçekleşmiş, buna karşılık ihracatı; 2017’de 260 bin ton, 2018’de 291 bin ton, 2019’da 238 bin ton olmuştur.

Tablo 15. Türkiye’nin Kırmızı Mercimek İthal Ettiği Başlıca Ülkeler (2019)

Ülkeler	İthalat	
	Miktar (Ton)	Tutar (Bin \$)
Kanada	181.213	77.267
Kazakistan	101.379	33.412
Avustralya	6.705	3.831
Suriye	9.961	4.339
Toplam	311.838	123.980

Kaynak: TÜİK

Kırmızı mercimek ithalatının büyük bir kısmı Kanada ve Kazakistan’dan gerçekleştirilmiştir. Bu ülkeleri Avustralya, Suriye ve Rusya takip etmektedir.

Tablo 16. Türkiye'nin Kırmızı Mercimek İhrac Ettiği Başlıca Ülkeler (2019)

Ülkeler	İhracat	
	Miktar (Ton)	Tutar (Bin \$)
Irak	64.861	42.006
Sudan	37.562	22.466
Mısır	23.258	13.681
Suriye	3.392	2.325
Toplam	237.951	152.779

Kaynak: TÜİK

Kırmızı mercimek ihracatımızın büyük bir kısmı Orta Doğu ülkelerine gerçekleştirilmektedir. İhracatımızda en büyük pazar ise Irak, Sudan, Mısır ve Suriye'dir. Bu ülkeleri Suudi Arabistan, Almanya, İtalya ve Cezayir izlemektedir.

Ülkemiz kırmızı mercimek dış ticaretinde miktar olarak bakıldığında net ithalatçı gibi görünse de ithal edilen mercimeğin ülke içinde işlenip paketlenerek katma değeri daha yüksek ürünler olarak ihraç edilmesiyle birlikte değer olarak bakıldığında net ihracatçı konumdadır.

2.3. Yeşil Mercimek

Ülkemizde yazlık olarak ekilmekte olup ekilişler şubat-nisan aylarında, hasat ise temmuz-ağustos aylarında yapılmaktadır.

Tablo 17. Ülkemizde Yıllara Göre Yeşil Mercimek Ekiliş, Üretim, Verim ve Kullanımı

Yıllar	Ekiliş (Ha)	Üretim (Ton)	Verim (Kg/Da)	Kullanım (Ton)
2014	17.048	20.000	117	49.944
2015	16.388	20.000	122	45.190
2016	16.762	20.000	120	42.251
2017	23.220	30.000	129	51.752
2018	34.163	43.000	126	48.238
2019	39.101	43.631	112	55.662*

Kaynak: TÜİK * TMO Tahminidir.

Tablo 18. Ülkemizde Yeşil Mercimek Üretimi ve Üretimde Önemli İller (2019)

İller	Ekiliş (Ha)	Üretim (Ton)	Payı (%)
Yozgat	15.873	17.250	40
Konya	10.370	10.726	25
Kırşehir	3.959	4.937	11
Çorum	2.521	3.332	8
Ankara	1.434	1.718	4
Diğer	4.944	5.668	13
TÜRKİYE	39.101	43.631	100

Kaynak: TÜİK

Yeşil mercimek ağırlıklı olarak Yozgat, Konya, Kırşehir, Çorum ve Ankara illerinde üretilmekte ve bu 5 il toplam üretimin yaklaşık %87'sini oluşturmaktadır.

Ülkemizde kırmızı mercimek yurt içi kullanımı yıllık 50 bin ton civarındadır (TÜİK verilerine göre 2018 yılı kişi başı yıllık tüketim miktarı 0,53 kg'dır).

Tablo 19. Türkiye'nin Yeşil Mercimek İthal Ettiği Başlıca Ülkeler (2019)

Ülkeler	İthalat	
	Miktar (Ton)	Tutar (Bin \$)
Kazakistan	12.607	3.955
Kanada	6.297	3.438
Rusya	6.282	2.583
ABD	353	159
Toplam	25.671	10.338

Kaynak: TÜİK

Ülkemizin 2019 yılı yeşil mercimek ithalatı geçen yıla göre %21 artışla yaklaşık 26 bin ton olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılı ithalatının büyük bir kısmı Kazakistan'dan gerçekleşirken, Kanada ve Rusya'dan yapılan ithalat hemen hemen başa baş gitmiştir.

Tablo 20. Türkiye'nin Yeşil Mercimek İhraç Ettiği Başlıca Ülkeler (2019)

Ülkeler	İhracat	
	Miktar (Ton)	Tutar (Bin \$)
İran	1.000	924
Almanya	989	1.023
Hindistan	589	237
Hollanda	446	469
Belçika	410	476
Toplam	5.044	4.573

Kaynak: TÜİK

Ülkemizin 2019 yılı yeşil mercimek ihracatı geçen yıla göre %39 artışla 5 bin ton olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılı ihracatının büyük bir kısmı İran ve Almanya'ya gerçekleşirken, önemli baklagil üreticisi Hindistan 3'üncü sırada yer almıştır.

2.4. Kuru Fasulye

Ülkemizde kuru fasulye ekilişleri mart-mayıs aylarında başlamakta, hasat ise iklim ve bölgelere göre değişmekle birlikte ağustos ayı içerisinde yapılmaktadır.

Tablo 21. Ülkemizde Yıllara Göre Kuru Fasulye Ekiliş, Üretim, Verim ve Kullanımı

Yıllar	Ekiliş (Ha)	Üretim (Ton)	Verim (Kg/Da)	Kullanım (Ton)
2014	91.110	215.000	251	246.679
2015	93.584	235.000	265	281.435
2016	89.820	235.000	267	284.008
2017	89.722	239.000	259	285.785
2018	84.805	220.000	253	301.856
2019	89.722	225.000	251	286.125*

Kaynak: TÜİK * TMO Tahminidir.

Ülkemizde kuru fasulye yurt içi kullanım miktarı 285 bin ton civarındadır (TÜİK verilerine göre 2018 yılı kişi başı yıllık tüketim miktarı 3,5 kg'dır).

Tablo 22. Ülkemizde Kuru Fasulye Üretimi ve Üretimde Önemli İller (2019)

İller	Ekiliş (Ha)	Üretim (Ton)	Payı (%)
Konya	14.483	48.564	22
Niğde	12.458	42.503	19
Karaman	8.958	25.826	11
Bitlis	8.835	24.071	11
Nevşehir	7.326	21.637	10
Diğer	37.662	62.399	28
TÜRKİYE	89.722	225.000	100

Kaynak: TÜİK

Ülkemiz kuru fasulye üretiminde; Konya, Niğde ve Karaman illeri ön plana çıkmakta olup üretimin yaklaşık %70'i İç Anadolu Bölgesi'nde yapılmaktadır.

Tablo 23. Türkiye'nin Kuru Fasulye İthal Ettiği Başlıca Ülkeler (2019)

Ülkeler	İthalat	
	Miktar (Ton)	Tutar (Bin \$)
Kırgızistan	3.182	3.161
Arjantin	4.415	5.065
ABD	2.827	2.587
Kanada	4.084	3.801
Toplam	16.892	17.065

Kaynak: TÜİK

Ülkemizin kuru fasulye ithalatı; 2017'de 30 bin ton, 2018'de 29 bin ton, 2019'da 17 bin ton olarak gerçekleşmiştir.

Ülkemiz kuru fasulye ithalatının %90'ı Kırgızistan, Arjantin, ABD ve Kanada'dan yapılmaktadır.

Tablo 24. Türkiye'nin Kuru Fasulye İhrac Ettiği Başlıca Ülkeler (2019)

Ülkeler	İhracat	
	Miktar (Ton)	Tutar (Bin \$)
Suriye	380	391
Irak	1.098	1.364
Almanya	588	901
Toplam	5.401	6.871

Kaynak: TÜİK

Ülkemiz kuru fasulye ihracatı; 2017’de 4 bin ton, 2018’de 19 bin ton, 2019’da 5 bin ton olarak gerçekleşmiştir.

İhracat az miktarda olup Suriye, Irak, Almanya, BAE ve İran’a gerçekleştirilmektedir.

2.5. Nohut

Ülkemizde en fazla yetiştiriciliği yapılan bakliyat nohuttur. Ülkemizde nohut ekilişleri Güneydoğu Anadolu Bölgesinde kışlık olarak ocak-şubat ayları içerisinde İç Anadolu, Marmara ve Ege bölgelerinde ise yazlık olarak şubat mayıs ayları içerisinde yapılmaktadır. Hasat ise haziran-ağustos ayları içerisinde tamamlanmaktadır.

Tablo 25. Ülkemizde Yıllara Göre Nohut Ekiliş, Üretim, Verim ve Kullanımı

Yıllar	Ekiliş (Ha)	Üretim (Ton)	Verim (Kg/Da)	Kullanım (Ton)
2014	388.518	450.000	116	460.031
2015	359.304	460.000	129	462.670
2016	359.529	455.000	129	487.800
2017	395.310	470.000	120	529.971
2018	514.416	630.000	123	545.288
2019	520.595	630.000	122	551.330*

Kaynak: TÜİK * TMO Tahminidir.

Ülkemizde nohut yurt içi kullanım miktarı 550 bin ton civarındadır (TÜİK verilerine göre 2018 yılı kişi başı yıllık tüketim miktarı 5,7 kg’dır).

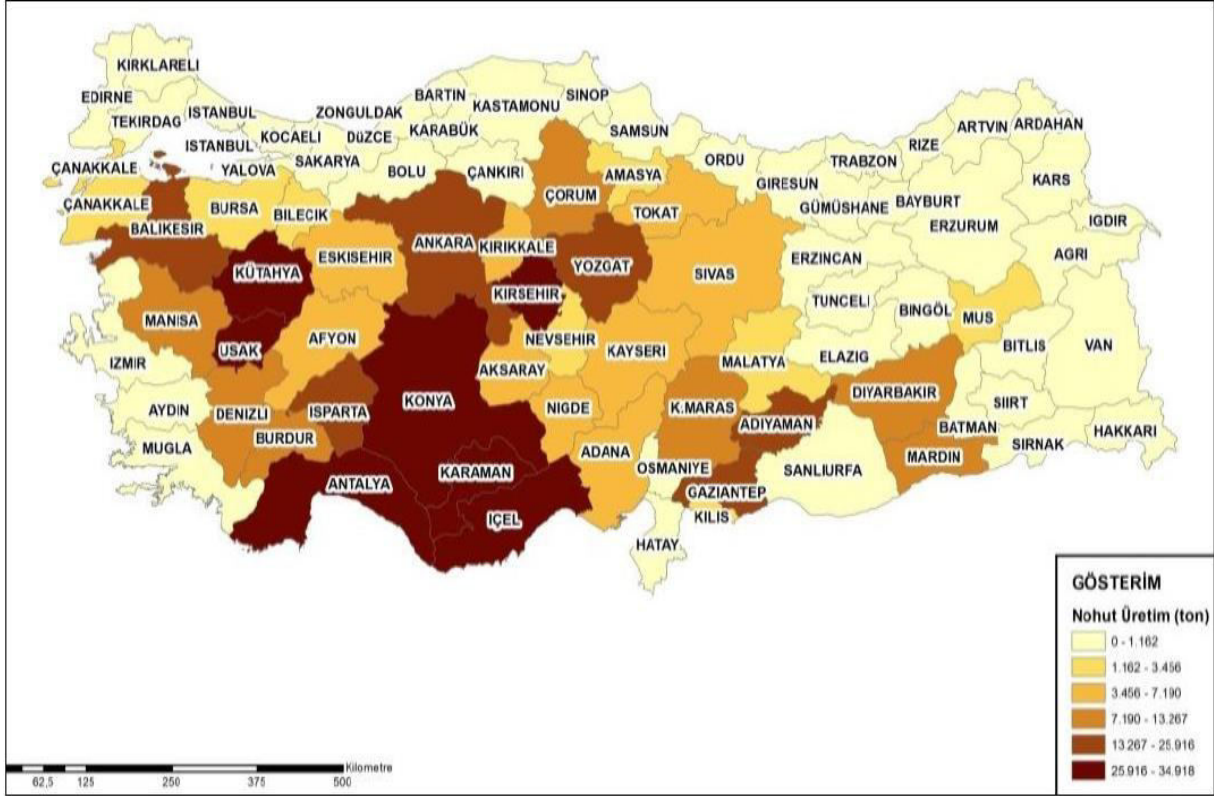
Ülkemiz nohut üretiminde; Kırşehir, Yozgat, Ankara, Adıyaman, Konya, Kırıkkale ve Çorum illeri ön plana çıkmakta olup üretimin yaklaşık %60’ı İç Anadolu Bölgesi’nde yapılmaktadır.

Tablo 26. Ülkemizde Nohut Üretimi ve Üretimde Önemli İller (2019)

İller	Ekiliş (Ha)	Üretim (Ton)	Payı (%)
Kırşehir	60.672	70.813	11
Yozgat	60.099	68.614	11
Ankara	53.877	67.948	11
Adıyaman	32.616	47.565	8
Konya	33.620	46.858	7
Kırıkkale	39.947	44.582	7
Diğer	239.765	283.620	45
TÜRKİYE	520.595	630.000	100

Kaynak: TÜİK

Harita 2. Ülkemizin İllere Göre Nohut Ekiliş Yoğunlukları

Kaynak: TÜİK

Tablo 27. Türkiye'nin Nohut İthal Ettiği Başlıca Ülkeler (2019)

Ülkeler	İthalat	
	Miktar (Ton)	Tutar (Bin \$)
Meksika	7.640	8.055
Hindistan	2.878	2.555
Etiyopya	1.892	1.399
İtalya	522	445
Azerbaycan	200	169
Toplam	13.236	12.707

Kaynak: TÜİK

2019 yılı ithalat miktarı geçen yıla göre yaklaşık %86 azalışla 13 bin ton seviyesinde gerçekleşmiştir. 2017 ve 2018 yıllarında 90 bin ton seviyelerinde gerçekleşen ithalat, 2018 yılından itibaren rekor üretim sayesinde 2019'da ciddi bir gerileme kaydetmiş, ülkemiz nohutta net ihracatçı konumuna gelmiştir. İthalatta büyük kalibre nohut üreticisi Meksika 1'inci sırada yer almaktadır. Bunu Hindistan ve Etiyopya izlemektedir.

Tablo 28. Türkiye'nin Nohut İhrac Ettiği Başlıca Ülkeler (2019)

Ülkeler	İhracat	
	Miktar (Ton)	Tutar (Bin \$)
Pakistan	24.959	13.305
İran	13.273	10.955
Cezayir	8.226	4.017
Suriye	7.669	4.628
Suudi Arabistan	5.869	3.210
İtalya	4.352	2.920
Toplam	127.404	76.170

Kaynak: TÜİK.

2019 yılı nohut ihracatına bakıldığında ise yıllık ihracat 2018 yılına kıyasla yaklaşık %9 artışla 127 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Ülkemiz ihracatında, Kanada ve Avustralya gibi önemli ihracatçı ülkelerin de sırada gelen pazarı, Pakistan ilk sırada yer almıştır. Pakistan her ne kadar nohut üreten bir ülke olsa da stoklarını önemli ihracatçı ülkelerle desteklemektedir.

TMO'NUN SEKTÖR İÇİNDEKİ YERİ

3.1. TMO'nun Bakliyattaki Görevi

Toprak Mahsulleri Ofisi, 1941 yılından başlayarak 1994 yılına kadar zaman zaman bakliyat alımlarında [mercimek (kırmızı/yeşil), nohut ve kuru fasulye] görevlendirilmiş bu kapsamda alım fiyatları açıklayarak ürün alımı gerçekleştirmiştir.

Ancak 5 Nisan 1994 tarihinde alınan ekonomik kararlar doğrultusunda bakliyat ürünleri TMO alımlarına konu olmaktan çıkartılmış ve daha sonra bu ürünler 2018 yılına kadar serbest piyasalarda işlem görmeye devam etmiştir.

2018 yılında ülkemizde nohut ve yeşil mercimek üretiminde bir önceki seneye oranla ciddi bir artış yaşanması üzerine piyasa fiyatlarındaki muhtemel düşüşün üreticilerimizi mağdur etmemesi bakımından Kurumumuz 24 Ekim 2018 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 192 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ile 25 yıl aradan sonra bakliyat [kuru fasulye, nohut ve mercimek (her türlü)] alımı ile görevlendirilmiştir.

3.2. 2019 Yılı Nohut Alım Politikaları

2018 yılında 630 bin ton olan nohut üretimi 2019 yılında da 630 bin ton olarak gerçekleşmiştir (TÜİK).

Ülkemizde Nohut hasadı Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde haziran ayı ortasında başlamış, temmuz ayı sonunda tamamlanmıştır. İç Anadolu bölgesinde ise temmuz ayı itibarıyla başlamış, eylül ayı içerisinde tamamlanmıştır.

TMO 2019 dönemi nohut alım fiyatını hasat başlamadan önce 3 Haziran 2019 tarihinde 3.300 TL/Ton olarak açıklamış ve 18 Haziran 2019 tarihinde tüm işyerlerinde alımlara başlamıştır.

Alımı yapılan ürün karşılığında üreticilerimize 712 milyon TL ödeme yapılmıştır.

Kurumumuz tarafından 2019 döneminde ilk kez lisanslı depolar üzerinden ELÜS yoluyla nohut alımı yapılmıştır. Bu kapsamda nohut alımlarının %18'i Elektronik Ürün Senedi (ELÜS) yoluyla lisanslı depolar üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Ayrıca nohut alım fiyatına ilave olarak Bakanlığımız tarafından ton başına 500 TL prim ödemesinin yanında dekar başına 22 TL mazot, 4 TL gübre ile 20 TL sertifikalı tohum kullanım desteği ödemesi de yapılmaktadır. Bu durumda nohut üreticilerimize ödenecek toplam destek ton başına 877 TL, dekar başına 107 TL olmaktadır.

Uygulamaya konulan politika neticesinde olası üretici mağduriyeti önlenmiştir.

3.3. 2019 Yılı Yeşil Mercimek Alım Politikaları

2018 yılında 43 bin ton olan yeşil mercimek üretimi 2019 yılında %1,5 artışla 44 bin ton olarak gerçekleşmiştir (TÜİK).

2019 yılı yeşil mercimek hasadı temmuz ayının ilk haftası itibarıyla başlamış olup Türkiye genelinde eylül ayının son haftası itibarıyla tamamlanmıştır.

TMO 2019 dönemi yeşil mercimek alım fiyatını hasat başlamadan önce 3 Haziran 2019 tarihinde 3.050 TL/Ton olarak açıklamış ve 5 Temmuz 2019 tarihinde tüm işyerlerinde alımlara başlamıştır.

Alımı yapılan ürün karşılığında üreticilerimize 8,2 milyon TL ödeme yapılmıştır.

Ayrıca yeşil mercimek alım fiyatına ilave olarak Bakanlığımız tarafından ton başına 500 TL prim ödemesinin yanında dekar başına 22 TL mazot, 4 TL gübre ile 20 TL sertifikalı tohum kullanım desteği ödemesi de yapılmaktadır. Bu durumda yeşil mercimek üreticilerimize ödenecek toplam destek ton başına 911 TL, dekar başına 102 TL olmaktadır.

Uygulamaya konulan politika neticesinde olası üretici mağduriyeti önlenmiştir.

3.4. 2019 Yılı Kabuklu Kırmızı Mercimek Alım Politikaları

2018 yılında 310 bin ton olan kırmızı mercimek üretimi 2019 yılında da 310 bin ton olarak gerçekleşmiştir (TÜİK).

2019 yılı kırmızı mercimek hasadı mayıs ayının son haftası itibarıyla başlamış olup Türkiye genelinde ağustos ayının ortasında tamamlanmıştır.

TMO 2019 dönemi kabuklu kırmızı mercimek alım fiyatını hasat başlamadan önce 20 Mayıs 2019 tarihinde 2.500 TL/Ton olarak açıklamıştır.

Ayrıca kırmızı mercimek alım fiyatına ilave olarak Bakanlığımız tarafından ton başına 500 TL prim ödemesinin yanında dekar başına 22 TL mazot, 4 TL gübre ile 20 TL sertifikalı tohum kullanım desteği ödemesi de yapılmaktadır. Bu durumda kırmızı mercimek üreticilerimize ödenecek toplam destek ton başına 859 TL, dekar başına 110 TL olmaktadır.

Uygulamaya konulan politika neticesinde olası üretici mağduriyeti önlenmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Baklagiller, istihdama olan katkıları, ihracat potansiyelleri, ekim nöbetine kolayca girebilmeleri, nadas alanlarının azaltılmasında etkili olmaları, besin değeri yönünden zengin olmaları nedeniyle üretim ve tüketimde önemli bir ürün grubudur. Bunun yanında, havanın serbest azotunu toprağa bağlayarak toprak verimliliğini artırmaları nedeniyle tarımsal üretimin sürdürülebilirliği ve çevreyi koruma açısından da oldukça önemlidirler.

Son 15 yılda ekim alanlarında görülen daralmanın önüne geçmek, üretim düşüşünü engellemek ve üretim avantajımızın olduğu bu ürünlerde ihracatçı konuma gelebilmek için Bakanlığımız vermiş olduğu destekleri arttırmış (2017 yılına kadar 300 TL/ton olan pirim destekleri, 2018 yılından itibaren 500 TL/ton olarak verildi) ve 25 yıl aradan sonra TMO'nun görev alanına bakliyat ürünleri dahil edilerek alım garantisi verilmiştir.

Tüm bu politikalar sayesinde nohut ve mercimek üretimimiz rekor seviyelere çıkmıştır. Nitekim son iki yılda nohut ekim alanlarımız %32, yeşil mercimek ekim alanlarımız %72 oranında artmış, üretimimiz ise 2019 yılında, 2017 yılına göre nohutta %34 artışla 630 bin tona, yeşil mercimekte %45 artışla 44 bin tona yükselmiştir.

Özellikle nohutta artan üretim sayesinde ülkemiz net ihracatçı konumuna gelmiştir.

Bakliyat piyasalarının düzenlenmesine yönelik olarak görev alan TMO, piyasalarda istikrarı ve üreticilerin ürünlerini daha rahat pazarlayabilme imkânlarını sağlamıştır.

Yemeklik baklagil üretimindeki düşüş genellikle ekim alanlarındaki daralmalara bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Ekim alanlarındaki daralma ise üretim girdilerinin yüksek olması, üreticinin ürününe tatmin edici düzeyde gelir elde edememesi, ithalatçı ülkelerin kalite isteklerine uygun standart irilikte ürün yetiştirilememesi, makineli tarımın yaygın olmayışı, sertifikalı tohum kullanımının oldukça yetersiz oluşu, yetiştirme tekniğinin tam olarak uygulanmaması, hastalık ve zararlılarla yeterli düzeyde mücadele yapılmayışı gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır.

Bakliyat sektöründe yaşanan fiyat istikrarsızlığı nedeniyle daralan ekim alanları TMO tarafından sağlanan fiyat garantisi yanında son yıllarda Bakanlığımızca bakliyata verilen prim ve diğer desteklerdeki artışla birlikte yeniden cazip hale getirilerek bakliyat ekim alanlarında ve üretimde artış sağlanacaktır.

2008 yılında baklagiller için başlatılan destekleme ödemesi üreticilerin tekrar üretime dönmelerinde etkili olmuştur. 2019 yılı itibarıyla fark ödeme desteği 0,50 TL/Kg olarak uygulanmaktadır. Ayrıca, 2005 yılından itibaren baklagil üretiminde kullanılan mazot ve gübre için de destekleme yapılmaya başlanmıştır. 2005 yılında 2,40 TL/Da olarak başlatılan mazot desteği 2019 yılına kadar yaklaşık 8 kat artarak 20,00 TL/Da olmuştur. Gübre desteği ise 2005 yılında 1,6 TL/Da olarak başlatılmış, 2019 yılına kadar artış %250 olarak gerçekleşmiş ve 4 TL/Da olmuştur.